

Ткаченко О.В.
*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії*
Лісняк І.А.
*здобувач PhD,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ І ВНУТРІШНІ РЕСУРСИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Традиційне бачення політики економічного розвитку [1; 2] передбачає, що поліпшення добробуту домогосподарств є кінцевою метою та відповідно важливим критерієм оцінювання результативності державного втручання у господарське життя суспільства. Проте менше уваги у вітчизняній науковій літературі та аналітичному обґрунтуванні політики приділяється зворотному зв'язку: досягнутий рівень добробуту домогосподарств (достатньо репрезентативної, представницької їх частини) обумовлює можливості й обмеження щодо темпів економічного зростання, джерел залучення додаткових ресурсів та приросту ефективності їх використання, загальної траєкторії розвитку економіки [3]. Зокрема для України вкрай важливою є проблема сконцентрованості споживчих видатків домогосподарств на товарах першої необхідності, зокрема продуктах харчування [4]. В результаті, по-перше, у домогосподарств практично не залишається ресурсів для інвестування в накопичення людського капіталу, що перекладає надмірне навантаження на бюджет та позбавляє соціальну сферу тих стимулів підвищення ефективності, які притаманні комерційним відносинам. По-друге, така ситуація робить домогосподарства вкрай вразливими до негативних впливів, що, зокрема обмежує й можливості реагування економіки на виклики воєнного часу. Мілітаризація, що необхідна для виживання країни, стикається із потужними обмеженнями, як через невисоку просторову, соціальну і професійну мобільність домогосподарств (всі вони іманентно притаманні низьким доходам), так і через проблематичність збереження критично необхідних параметрів функціонування галузей цивільної сфери — їх можливості маневру щодо цін продуктів і ресурсів також обмежені через нестачу платоспроможного попиту домогосподарств і високу частку зайнятих із заниженим рівнем оплати праці (подальше скорочення фізіологічно неможливе без прямої шкоди здоров'ю й працездатності працівників).

Ми вбачаємо у відставанні усіх соціальних норм і гарантій, що ґрунтуються на розмірі законодавчого ПМ від реальних потреб домогосподарств (табл. 1), визначальний важіль легітимізації усунення переважної більшості домогосподарств від участі в акумуляції ресурсів для розвитку. Крім того, таке відставання означає, по суті, відмову уряду від використання притаманних йому важелів впливу на участь широких верств населення у фінансуванні інвестицій в людський капітал. У двосекторній моделі Льюїса [5] це означає свідоме заниження «інституціональної зарплати» — головного, за згаданою моделлю, важеля пришвидшення позитивних структурних змін в економіці й розширення сфери зайнятості у високотехнологічних капіталомістких галузях.

Показники динаміки споживчих видатків та основних соціальних стандартів свідчать про типовий сценарій розмивання ресурсів домогосподарств: випередження темпів зростання інфляції порівняно з темпами зростання номінальних доходів і витрат веде до скорочення чи до стагнації економічних можливостей домогосподарств.

Замість того, щоб стримувати інфляцію через сприяння зростанню еластичності пропозиції (усуваючи штучні обмеження розвитку національного виробництва, обумовлені нестачею внутрішнього платоспроможного попиту, критично завищеними цінами кредитних ресурсів і адміністративними бар'єрами входу на низку принципово важливих для економіки ринків), уряд обрав політику жорстких фінансових обмежень — просто тому, що її реалізація висуває менші вимоги до якості інститутів її реалізації [7]. Остання, звісно простіша у реалізації і

краще узгоджується з цілями вилучення політичної та адміністративної ренти, бо створює загальні обмеження, які можна вибірково пом'якшувати для непрозоро обраних представників «пріоритетних галузей», проте, по суті є безперспективною, бо орієнтована на короткострокові цілі поточної фінансової стабілізації і водночас блокує позитивні структурні зрушення, без яких неможливе зростання ефективності [8].

Таблиця 1

**СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ Й ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ
У 2014–2021 РР., РЕАЛЬНІ (У ПОСТІЙНИХ ЦІНАХ) ПОКАЗНИКИ**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Реальна купівельна спроможність, втілена в законодавчому прожитковому мінімумі, грн в місяць	1176,0	790,9	785,3	796,9	791,1	799,2	851,3	840,3
Реальна купівельна спроможність, втілена в фактичному прожитковому мінімумі, грн в місяць	1217,0	1033,0	1465,4	1408,5	1455,7	1485,0	1587,5	1579,3
Реальна купівельна спроможність мінімальної зарплати, грн в місяць	1218,0	855,0	849,3	1651,5	1732,6	1799,8	2022,3	2319,3
Споживчі витрати домогосподарств, грн в місяць	3338,3	2747,9	2673,6	2932,5	3138,0	3457,6	3362,1	3650,4
Середньомісячні еквівалентні витрати на особу, грн на особу в місяць	951.3	708.2	984.2	964.1	992.8	1030.4	1104.7	1184.3
інфляційний тиск (ІСЦ), % до рівня цін попереднього року	112.1	148.7	113.9	114.4	110.9	107.9	102.7	109.4
розрив між витратами на особу по «бідних»** домогосподарствах і власне ПМ, у % витрат (глибина бідності на мікрорівні)	27.9	45.9	48.9	46.1	46.6	44.1	43.7	33.4
частка домогосподарств із середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче прожиткового мінімуму, %	7.0	5.1	48.2	32.5	26.4	23.3	29.5	23.5

* — розраховано авторами за даними [6].

** — бідними згідно (МСПУ, 2017а) вважаються домогосподарства з середніми душевими еквівалентними доходами меншими за ПМ.

У результаті «приборкана» інфляція все одно залишається домінуючим чинником обмеження та розмивання ресурсів для розвитку, проте, як побічний наслідок жорстких фінансових обмежень, сукупна пропозиція втрачає як цінову еластичність, так і еластичність за доходами, адже базова для механізмів розвитку послідовність «збільшення доходів і сукупних витрат — розширення національного виробництва — зростання доходів і витрат — збільшення виробництва» в українській економіці заблокована саме державною політикою суворої фінансової стабілізації й розмивання соціальних стандартів.

Література

1. Sen A. (1999). Development as freedom. New York: Anchor Books, Random House, Inc.
2. Deaton, A. (1997). The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy. The World Bank

3. Heyets, V. (2023). Restructuring the Socialization of Ukraine's Population Under Instability and in Post-Stabilization Period. *Science and Innovation*, 19(6), 3–18. <https://doi.org/10.15407/scine19.06.003>
4. Verba, D., Kudinova, A., Tkachenko, O., & Samiilenko, A. (2023). CONSTRUCTION OF ENGEL CURVES FOR THE COMMODITY GROUPS «FOOD» AND «EDUCATION» IN THE CONTEXT OF ASSESSING THE WELFARE OF UKRAINIAN HOUSEHOLDS. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(49), 228–238. <https://doi.org/10.55643/fcapter.2.49.2023.3974>
5. Lewis, W.A. (1954) Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School of Economic and Social*, 22, 139-191.
6. State Statistics Service of Ukraine. Demographic and social statistics / Income and living conditions access mode: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Halaburda, M. (2017). Methodology of analysis of economic dynamics and post-socialist transformation. Kyiv: KNEU. — P. 61–62. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/21522/61-62.pdf;jsessionid=7637B9E05F12B266F26C68360FF47348?sequence=1>
8. Мороз, Є., Галабурда, М., Кудінова, А., & Галета, П. (2023). ДИНАМІКА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 229–237. <https://doi.org/10.55643/fcapter.1.48.2023.3954>

Ткаченко О.О.

здобувач PhD,

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДНИК ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Україна нині бореться не лише за свою незалежність, а й формує нову економічну модель, яка поєднує інновації, соціальну відповідальність та технологічний розвиток. Соціальне підприємництво та імпакт-економіка стають важливими механізмами відновлення країни, адже вони спрямовані не лише на отримання прибутку, а й на вирішення актуальних соціальних та екологічних проблем.

Особливо зараз, коли перед державою стоять виклики відновлення інфраструктури, інтеграції ветеранів у мирне життя, підтримки ВПО та розбудови сталої економіки, соціальні ініціативи відіграють ключову роль. Українські стартапи активно розвивають військові технології, реабілітаційні сервіси, агротехнології, екологічні ініціативи та освітні платформи.

Технології стають потужним інструментом трансформації соціальної економіки, і Україна вже демонструє світові, як цифровізація може змінювати суспільство. «Дія» — яскравий приклад того, як державні сервіси можуть бути зручними, швидкими та інклюзивними, а українські AI-стартапи у сфері ментального здоров'я — це справжній прорив у доступності психологічної підтримки.

Варто відзначити активність у розвитку українських фінтех- і блокчейн-рішень, які допомагають прозоро розподіляти гуманітарну допомогу та донати для ЗСУ, а EdTech-проекти роблять освіту доступнішою навіть під час війни.

Кількість компаній, які прагнуть інтегрувати соціальний вплив у свою бізнес-модель, зростає надзвичайно швидко і свідчить про зміну мислення українських підприємців. Вони все більше усвідомлюють, що прибутковість і соціальна відповідальність не суперечать одна одній, а навпаки — взаємно підсилюють одна одну.

Програми на кшталт Impact Business Accelerator, ініційовані Impact Force та SI Lab Ukraine, дають молодим підприємцям реальні інструменти для розвитку, залучення інвестицій і масштабування. Окрім того, підтримка міжнародних акселераторів, венчурних фондів і глобальних технологічних компаній допомагає Україні інтегруватися в світову екосистему імпакт-інновацій.